

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**О Н О В Л Е Н Н Я З М І С Т У , Ф О Р М Т А
М Е Т О Д І В Н А В Ч А Н Н Я І В И Х О В А Н Н Я
В З А К Л А Д А Х О С В І Т И**

Збірник наукових праць

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 32

Заснований в 1996 році

Рівне – 2005

ББК 74.20**О - 59****УДК: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379**

О Н О В Л Е Н Н Я З М І С Т У , Ф О Р М Т А М Е Т О Д І В Н А В Ч А Н Н Я І В И Х О В А Н Н Я В З А К Л А Д А Х О С В І Т И : З Б І Р Н И К Н А У К О В И Х П Р А Ц Ь . Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 32. – Рівне: РДГУ, 2005. – 155 с.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії дошкільної педагогіки, історії педагогіки, методики навчання і виховання дітей дошкільного віку, їх розвитку в сім'ї і дошкільних закладах.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, вихователів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:**Головний редактор:**

Хом'як Іван Миколайович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет).

Заступник головного редактора:

Янцур Микола Сергійович – кандидат педагогічних наук, професор (відповідальний секретар) (Рівненський державний гуманітарний університет).

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Бех Іван Дмитрович – доктор психологічних наук, професор, член-кореспондент АПН України (Інститут проблем виховання АПН України);

Воробійов Анатолій Миколайович – кандидат педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Дем'янчук Анатолій Степанович – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АНВШ України (Міжнародний університет „Рівненський економіко-гуманітарний інститут” ім. академіка Степана Дем'янчука);

Карпенчук Світлана Григорівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Коваль Ганна Петрівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Левківський Михайло Васильович – доктор педагогічних наук, професор (Житомирський державний педагогічний університет ім. Івана Франка);

Лисенко Неля Василівна – доктор педагогічних наук, професор (Прикарпатський державний педагогічний університет ім. В. Стефаника);

Лісова Світлана Валеріївна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Малафійк Іван Васильович – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Мітюров Борис Никифорович – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Павелків Роман Володимирович – доктор психологічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Павлютенков Євген Михайлович – доктор педагогічних наук, професор (Запорізький обласний інститут удосконалення вчителів);

Пальчевський Степан Сергійович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Пасічник Ігор Демидович – доктор психологічних наук, професор (Національний університет “Острозька Академія”);

Поніманська Тамара Іллівна – кандидат педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Савчин Мирослав Васильович – доктор психологічних наук, професор (Дрогобицький державний педагогічний інститут ім. Івана Франка);

Терещук Григорій Васильович – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПН України (Тернопільський державний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);

Тищук Віталій Іванович – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет).

Затверджено Вченою Радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол №2 від 30.09.2005 р.).

Збірник затверджений ВАК України як наукове фахове видання, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук з педагогіки (постанова Президії ВАК України №1-05/7 від 9.06.1999 р. та додаток до постанови ВАК України від 11.10. 2000 р. № 1 – 03/8).

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31. Рівненський державний гуманітарний університет

загальнонаціональна перевірка успішності учнів з метою виявлення ступеня засвоєння ними змісту освіти. Перегляд державних освітніх стандартів у Франції був пов'язаний з відходом від амбіційного прагнення до енциклопедизму й визначенням у змісті освіти обов'язкової частини, що представляє собою суму знань, необхідних кожному студентові; додаткової частини, що дозволяє враховувати індивідуальні здатності учнів, і факультативної частини, що підлягає засвоєнню самостійно, під керівництвом учителя. Сучасна система вищої освіти Франції багаторівнева. Існує вища освіта короткого циклу (2-3 роки) і вища освіта, отримана в університетах, де підготовка фахівців організована на базі трьох дослідницьких циклів (від 2 до 9 років) [3].

Основою сучасної системи освіти є високоякісне інформаційно-освітнє середовище. Воно дозволяє системі освіти докорінно модернізувати свій технологічний базис, перейти до нових інформаційно-педагогічних технологій навчання, що відповідає системі відкритої освіти. Створення й розвиток інформаційно-освітнього середовища являє собою технічно непросте й недешеве завдання. Висока якість учбово-методичних матеріалів, підготовка лабораторних комп'ютерних практикумів, комп'ютерних навчальних і тестуючих програм, електронних курсів й ін. вимагають величезних фінансових і тимчасових витрат на їхнє створення й експертизу, досвіду й кваліфікації персоналу. У провідних країнах світу ці проекти фінансуються державою, великими освітніми організаціями й фондами. Створення відкритого інформаційно-освітнього середовища було б неможливим без експериментального пошуку на основі наявного досвіду роботи з інформаційно-педагогічними технологіями. У результаті практично у всіх західноєвропейських країнах, що здійснюють модернізацію своїх освітніх систем, був вироблений механізм використання в навчальному процесі науково-методичних матеріалів в електронній формі. Розробка електронних засобів підтримки навчання передбачала чітку організацію відповідно до рівнів освіти на основі федерального (загальнодержавного) компонента, що включає базові дисципліни. В кінцевому рахунку, ідея неперервної освіти й задоволення потреб сучасного суспільства можуть бути реалізовані тільки через інформатизацію освіти, у тому числі її комп'ютеризацію й створення високоякісного інформаційно-освітнього середовища [7].

Таким чином, аналіз зарубіжного досвіду показує, що модернізація національних систем освіти на сучасному етапі розвитку, характеризується інтенсивною перебудовою економічних, соціальних, організаційних основ убік відкритості з урахуванням імперативів, обраних на довгострокову перспективу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вульфсон Б.Л. Сравнительная педагогика: история и современные проблемы. – М.: Изд-во УРАО, 2003. – 232 с.
2. Гуманистические ценности Европейских цивилизаций и проблемы современного мира. / Под.ред. В.Л.Полякова и Н.И.Элиасберга. – М., 1992. – 192 с.
3. Джуринский А.Н. Развитие образования в современном мире: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. – 2-е изд., испр. и доп.. – М.: Гуманит. изд.центр ВЛАДОС, 2003. – 240 с.
4. Джуринский А.Н. Экспериментальные школы Западной Европы и США // Советская педагогика. – 1990. – № 4. – С. 139-144.
5. Зарубежные системы образования (США, Япония, Великобритания, ФРГ, Франция). – М., 1996. – 340 с.
6. Лікарчук І.Л. Трансформація управління системою освіти – ключова умова її реформування // Професійно-технічна освіта. – 1999. – №2. – С. 11-12.
7. Лобанов В.С. Основные направления информатизации высшей школы // Бюл. Ассоциации рос. вузов. – 1993. – N 7/8. – С. 5-8.
8. Educating Americans for the 21-st Century. Wash., NSF, 1983, 405 p.
9. Education and Training. Paris: Oecd, 1985, 158 p.
10. Opendoors. Report on international educational exchange. New York, 2001, 264 p.
11. SAINT-MARTIN E. Education: comment font nos voisins// Point. P., 2000. – № 1447. – P. 90-92.

Резюме. В статье рассматриваются проблемы модернизации систем образования на данном этапе развития цивилизации, определены перспективы развития.

Ключевые слова: мировой кризис образования, модернизация, глобализация и интеграция, образовательное пространство, стандартизация образования.

Summary. In article problems of modernization of education systems at the present stage of a civilization are considered, prospects of development are defined.

Key words: world crisis of education, upgrade, globalization and integration, educational space, standardization of education.

Одержано редакцією 02.09.2005

УДК: 371.04:371.83

О.В. БЕЗКОРОВАЙНА

ГУМАНІСТИЧНІ ЦІННІСНІ ОРІЄНТИРИ ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ТОЛЕРАНТНОЇ ОСОБИСТОСТІ СУЧАСНОГО ПІДЛІТКА

Резюме. Стаття присвячена актуальній проблемі виховання толерантності в підлітків та у

студентів вищого навчального закладу, проаналізовано стан проблеми в психолого-педагогічній літературі, нетрадиційні форми та методи, розкрито сутність і зміст організації і проведення ефективної виховної роботи з учнями та студентами через роботу шкільних клубів миру.

Ключові слова: толерантність, педагогіка толерантності, умови ефективного виховання толерантності, шкільні клуби миру, миротворчі акції.

Постановка проблеми. У центрі педагогічної науки завжди було питання формування гармонійно розвиненої особистості, здатної розуміти, поважати, співчувати і допомагати іншим людям. Адже школа – це соціальний інститут суспільства, один із найважливіших механізмів державного впливу на вирішення соціальних проблем і міжнаціональних відносин, головний спосіб забезпечення оптимальної взаємодії між народами. Тут варто згадати твердження англійського філософа і педагога Джона Локка: “Від правильного виховання дітей найбільше залежить добробут народу”. Тому не випадково у ХХ столітті підсилювся інтерес до **гуманістичної педагогіки**, одним із напрямків якої є **педагогіка толерантності**.

У **Національній доктрині розвитку освіти України ХХ ст. (2001 р.)** затверджується стратегія прискореного, випереджального розвитку освіти і науки. Підкреслюється важливість фізичного, інтелектуального, морального виховання, що забезпечує самоствердження і самореалізацію особистості. Головною умовою є створення умов для різнобічного розвитку громадянина України, формування покоління, здібного до невинного навчання, створення духовних цінностей, культури міжособистісних і міжнаціональних відносин. При цьому стоїть питання про необхідність сприяння оволодінню багатствами світової культури, вихованню поваги до народів світу, їхньої історії, традицій, що є важливою умовою входження України до світового співтовариства, зміцнення авторитету на міжнародній арені [4; 6].

Грунтуючись на вітчизняному законодавстві і дотримуючись міжнародних документів, зокрема Загальної декларації прав людини, Декларації прав дитини, Декларації про право народів на мир, Декларації принципів толерантності, українська національна система має всі можливості для реалізації ідей педагогіки толерантності.

Проблеми виховання молоді на засадах гуманності і толерантності знаходили своє відображення у працях стародавніх філософів ще далеко від появи педагогіки як самостійної науки (ХVII ст.). Про це свідчать праці філософів Стародавнього Китаю, Греції і Риму (Конфуцій, Сократ, Платон, Арістотель, Квінтіліан). Пізніше ці ідеї розвивали відомі педагоги (Я. Коменський, І.Песталоцці, А.Дістерверг, Л.Толстой, К.Ушинський, В.Сухомлинський, Ш.Амонашвілі та ін.). Нові підходи і методи до здійснення гуманістичного та толерантного виховання представлені у статтях вітчизняних і зарубіжних учених (В.Юрченка, Г.Балл, В.Андрієвської, В.Шпак, І.Божович, О. Швачко, С. Метліна, О. Безкоровайної та ін.). Сучасна українська школа і педагогічна наука розглядають виховання учнів в дусі толерантності як одну із найважливіших проблем в загальній системі виховання підростаючого покоління (Е.Антипова, І.Д.Бех, Л.А.Завірюха, В.Г.Маралов, Н.К.Пастушенко, П.П.Степанов, В.А. Сітаров, В.М.Тишков, О.В.Швачко).

Толерантність завжди була універсальною загальнолюдською цінністю й основою для розбудови власне людських контактів на різних рівнях у взаєминах між окремими особистостями, між різними за організацією соціальними групами, народами й державами. Однак, до недавнього часу у вітчизняному суспільствознавстві толерантності фактично не досліджували: давалися взнаки ідеологічні обмеження тих часів, коли суспільствознавство відтворювало догми соціальної непримиренності.

У **побутовому розумінні** зміст толерантності асоціюється з пасивністю, неспішністю та неспротивом.

У **довідниках із психології** толерантність визначається як відсутність, або послаблення емоційного реагування на який-небудь несприятливий чинник унаслідок зниження чутливості до його впливу. У літературі, присвяченій ролі етико-культурних цінностей у суспільній свідомості, категорію толерантності, на жаль, найчастіше використовують лише в контексті інших соціально-психологічних феноменів [3; 441].

Довідники із соціології стверджують, що толерантність – це терпимість до чужого способу життя, поведінки, звичаїв, почуттів, поглядів, ідей, вірувань [3; 441].

Гуманістичні толерантні ідеї перебували в центрі уваги передової української громадськості. Неодноразово зверталися педагоги-гуманісти до проблеми особистості вихователя, суті його праці, наголошуючи на необхідності психологічного розуміння дитини, того, що відбувається в її душі, про що вона думає, що відчуває. Втручатися в життя дитини треба дуже обережно, поважаючи своїх вихованців, рахуючись з їхніми інтересами, пам'ятаючи, що кожна дитина має право бути такою, якою вона є, а тому необхідно її такою і сприймати. Наполегливе й уважне спостереження за стосунками між дітьми, у колективі, бережливе ставлення до людської гідності вихованця сприяє підвищенню у нього почуття власної гідності, поваги до самого себе, віри у свої сили. Не можна підкорювати волю дитини заради зручності дорослих, домагатися слухняності вихованців шляхом заборон.

Школа, як один із важливих інститутів виховання, ще мало надає можливостей школярам для розвитку такої якості, як толерантність. Ще **Я. Корчак** писав про два нерівноправні “класи” – “клас дорослих” і “клас дітей”, де влада належить дорослим, які вважають дітей своєю власністю і не здатні стати на їх місце, а діти – головне.

Педагогічну етику Я.Корчак ототожнює з етикою лікаря. Найголовніше завдання медицини – не зашкодити. Це має входити і в обов'язки педагога.

Погляди Я.Корчака значною мірою пов'язані з педагогічною виховною концепцією А.С.Макаренка і вплинули на педагогічний досвід видатного педагога сучасності В.О.Сухомлинського, який багато зробив для поширення миролюбних, гуманістичних ідей у практичній діяльності шкіл.

А.С.Макаренко виробив новий підхід до проблеми формування глибоких переконань у дітей, виховання почуття збереження миру в рідній державі, готовності стати на її захист на випадок війни.

Ідеї А.С.Макаренка знаходять своє яскраве відображення в діяльності міжнародної миротворчої організації “Sos – дитяче село”, яка була заснована в Австрії в 1949 році. До 1989 року вона мала 800 дитячих містечок у 90 країнах світу. Кожне містечко, як правило, складається з 15-20 сімейних будинків /для проживання і виховання під керівництвом “мами” 6-8 дітей у кожному/, клубу, будинку керівника і різних господарських споруд.

Діти живуть звичайною сім'єю, відвідують суспільну школу, отримують професійну освіту.

За високий гуманізм у справі виховання дітей-сиріт і дітей, які позбавлені опіки батьків, Міжнародна миротворча організація “Sos – дитяче село” нагороджена Почесною золотою медаллю імені Льва Толстого “За видатні заслуги у справі захисту дитинства”.

На нашу думку, багатий досвід, що накопичений цією організацією, може бути використаний у нашій державі у вихованні дітей-сиріт.

Формулу гуманістичної педагогіки, що стала основою педагогіки толерантності, **Ш.Амонашвілі** позначив у такий спосіб: **ПРИЙНЯТИ – ЗРОЗУМІТИ – ДОПОМОГТИ – ЛЮБИТИ – СПІВЧУВАТИ – РАДІТИ УСПІХОВІ ДИТИНИ – НАДИХАТИ**. Цю формулу видатний педагог впроваджував у дію в Школі Життя, заснованої на принципах гуманно-особистісної педагогіки. Розкриваючи сутність діяльності цієї школи Ш.Амонашвілі наголошував: “Усвідомлюючи в собі імпульси життя і керуючись ідеями співжиття та співробітництва люди можуть цілеспрямовано змінювати умови життя, поліпшувати його якість і тим самим змінювати себе – вдосконалювати свою духовність, свої знання, розширювати межі своїх можливостей ” [1; 6].

Для цього необхідно виховувати у дітей такі риси, як любов, співчуття, співпереживання, милосердя, щирість, вміння слухати, співробітництво, терпимість (толерантність).

Говорячи про виховання толерантності, не можна обминути увагою і психологічну науку, особливо, коли йдеться про гуманістичну психологію, адже саме вона дає нам знання про особливості розвитку і формування людської особистості.

Згідно гуманістичних теорій особистості (А.Маслоу, К.Роджерс) основна потреба людини – самоактуалізація, прагнення до самовдосконалення і самовираження. Вона виражається у таких характеристиках особистості:

- прийняття себе та інших людей такими, як вони є;
- піклування про благоустрій інших людей, а не лише забезпечення власного щастя;
- налагодження з оточуючими людьми, нехай і не з усіма, доброзичливих, особистих взаємовідносин;
- відкрита і чесна поведінка у всіх ситуаціях;
- почуття гумору.

Як бачимо, у природі самої людини закладено основи толерантного відношення до оточуючих. Головне завдання за таких умов, що постає перед педагогом, виявити ці основи, розвивати і удосконалювати їх.

Ідеї толерантності, толерантної педагогіки набувають все більшого визнання в сучасному світі. Все більше країн запроваджують їх у свою освіту, державно-суспільне життя, розглядають як невід'ємний засіб взаєморозуміння, довіри між народами, збереження миру на землі.

ООН проголосила 2000-2010 роки **Декадою Культури ненасилля**, тобто толерантності, визначила **16 листопада Міжнародним Днем толерантності**

Запровадити ідеї толерантності в життя, утвердити їх людській свідомості, поведінці можливо лише з допомогою освітньо-виховної системи, з використанням засобів педагогіки толерантності.

У доповіді **ЮНЕСКО “Освіта для 21 століття”**, підготовленій Міжнародною комісією під керівництвом Жака Делора, закладені важливі підвалини нової парадигми освіти, в основі якої лежать ідеї життєтворчості, підкреслюються вирішальна роль освіти у розвитку особистості, всього суспільства, у становленні мирних і дружніх взаємовідносин між усіма народами. Саме толерантність як одна з норм поведінки людини має вирішальне значення для дотримання миру та взаєморозуміння в сучасному суспільстві, що перебуває в стані прискореного соціально-економічного розвитку.

Без сумніву, для того, щоб розробити свою систему виховання толерантності, знайти нові ефективні методи роботи, важливо взяти до уваги досвід не лише вітчизняний, а й зарубіжний.

У зв'язку з цим цікавим, на нашу думку, актуальними є дослідження проблем виховання толерантності американського психолога **Г.Олторта**.

Саме поняття “толерантність” він визначив за допомогою таких тез:

ТОЛЕРАНТНІСТЬ – це:

- співпраця, дух партнерства;
- готовність приймати чужу думку;
- повага людської гідності;

- прийняття іншого таким, як він є;
- здатність поставити себе на місце іншого;
- повага права бути іншим;
- визнання різноманіття;
- визнання рівності інших;
- терпимість до чужих думок, вірувань і поведінки;
- відмова від домінування, заподіяння шкоди і насильства [5;7].

Підсумовуючи вищезгаданий досвід роботи і результати згаданих досліджень, ми дійшли висновку, що педагогічна наука сьогодні потребує більш детального узагальнення і систематизації набутого досвіду виховання толерантності, що в свою чергу, дасть змогу детальніше обґрунтувати основні принципи і методи виховної роботи, розробити нові форми і засоби формування толерантної особистості. А поки що результати роботи і досліджень з питань виховання толерантності показують, що для успішної роботи в цьому напрямку, необхідні:

- знання основних засад толерантної поведінки;
- знання цілей і завдань виховної роботи з відповідною віковою категорією дітей;
- уміння добирати адекватні форми, методи і засоби виховної діяльності з урахуванням психолого педагогічних умов;
- уміння працювати з дітьми в нестандартних ситуаціях, тобто працювати творчо.

Сучасне суспільство вимагає удосконалення і зовсім іншого підходу до процесу виховання учнівської молоді, примушує шукати і створювати нові, цікаві для дітей форми та оптимальні методи в нових соціально-економічних умовах. Удосконалення методів виховання школярів в дусі толерантності вимагає глибокого дослідження і обумовлюється об'єктивними і суб'єктивними факторами кожної школи, загальнопедагогічним керівництвом, залученням їх у практичну роботу, суспільну діяльність по засвоєнню основних понять педагогіки толерантності, рівнем теоретичної і практичної підготовки вчителів, рівнем їх професійного досвіду і знаннями з цієї проблеми.

Враховуючи актуальність проблеми педагогіки толерантності в сучасних умовах розвитку і становлення нового українського суспільства ми визначили основні аспекти: **Аспект 1. Виховання в дусі толерантності: історія, концепції, організації (інформаційна робота зі школою за нове мислення в галузі педагогіки толерантності).**

Основна мета даного аспекту має вступний характер і дає можливість представити учням історичний огляд розвитку ідей виховання в дусі толерантності, ознайомити їх з сучасними концепціями такого роду виховання, які існують в різних країнах, а також діяльністю таких організацій як ООН, ЮНЕСКО, ЮНІСЕФ, які виступають в підтримку виховання в дусі толерантності і взаєморозуміння. Крім цього – це ознайомлення з досвідом роботи українського комітету руху “Педагоги за мир та взаєморозуміння”, його основними документами, завданнями, формами діяльності.

Аспект 2. Виховання учнівської молоді в дусі гуманізму та ненасильства.

Метою цього аспекту є ознайомлення учнів з окремими статтями Конвенції ООН про права дитини, Конституцією України, виховувати в них почуття взаємоповаги і відповідальності, здатність цінувати свободу, поважати людську гідність та індивідуальність, прищеплювати юним громадянам здатність до ненасильницької взаємодії, вміння будувати стосунки зі світом на засадах творення, а не руйнування, виховувати в них неконфронтаційне, “небарикадне” бачення світу, прагнення толерантно, неконфліктно вирішувати будь-які питання.

Аспект 3. Формування планетарної свідомості (оптимізація міжкультурного і міжнаціонального спілкування).

Мета: прищеплення учням дружби і поваги до інших народів, усвідомлення багатокультурного характеру людського співтовариства.

З метою виховання підлітків у дусі толерантності нами розроблена методика дослідження, під час упровадження якої були апробовані, відібрані і опрацьовані різні форми й методи роботи з формування в школярів такого емоційного і мотиваційного підходу до перерахованих вище аспектів, які спонукали б їх до здійснення практичної діяльності.

Весь комплекс заходів поділявся на три групи:

1-а група – заходи, які спрямовані на роз'яснення суті проблем толерантності (бесіди, лекції, дискусії, зустрічі зі спеціалістами з питань державної політики, педагогами, психологами, науковцями, інформаційні програми з проблем толерантної педагогіки, вивчення державних документів, перегляд теле-радіо передач);

2-а група – заходи, що забезпечують осмислення і оцінку подій з точки зору виховання в дусі толерантності, сприяють активізації розумової діяльності і формують вміння висловлювати свої думки, відстоювати погляди в спорах з опонентами (диспути, ринги з питань педагогіки толерантності і взаєморозуміння, брейн-ринги, “круглі столи”, колективні читання, рольові ігри, захист рефератів, повідомлень, “Уроки взаєморозуміння”, прес-конференції, вечори, конкурси малюнка та плаката, усні журнали), Трибуна “Спікера”);

3-я група – заходи, які потребують вибору поведінки, сприяють реалізації отриманих знань у конкретній діяльності (проведення благодійних концертів, благодійні операції “Пошана”, аукціонів милосердя з

перерахуванням коштів у дитячі будинки, допомога хворим, літнім людям, участь у проведенні всеукраїнських, міжнародних миротворчих акціях, фестивалях, конференціях, конгресах, святах, Тижнях злагоди і взаєморозуміння).

Перераховані вище заходи впроваджуються під час роботи шкільних клубів миру ЗНЗ №№ 4, 8, 9, 11, 12, 15, 23, гуманітарної гімназії, школи з поглибленим вивченням іноземної мови “Центр Надії” м.Рівне та науково-дослідного студентського об’єднання “Миротворець” Рівненського державного гуманітарного університету. Як майбутні педагоги, студенти проводять інформаційну роботу в школах, прищеплюючи учням нове мислення в галузі педагогіки толерантності. Вони на першому етапі дослідження розробили наукові роботи з якими виступали на засіданнях Круглого столу “*З педагогікою толерантності в третє тисячоліття*”, яке відбулося 7 листопада 2002 року в Рівненському державному гуманітарному університеті. Надалі в практичній діяльності студентів – ознайомлення школярів з окремими статтями Конвенції ООН про права дитини, Конституцією України, Декларацією принципів толерантності.

Український уряд наполегливо і послідовно виступає проти ядерної загрози, проти гонки озброєнь, за безпеку народів, за нові дипломатичні відносини на міжнародній арені, за міцний мир на Землі.

Прикладом активної участі дітей та молоді у збереженні миру можна вважати миротворчі акції, під час яких школярі та студенти прагнуть внести свій особистий вклад у цю важливу справу. Клубівці активно залучаються до участі в міжнародних миротворчих акціях “Стрічка миру”, “Лайф-Лінк”, “Грін-піс”, “Ліхтарики миру”, основна мета яких – мир та взаєморозуміння на Землі.

Члени клубів миру з ентузіазмом брали участь у Всеукраїнських акціях учнівської молоді України: “Моя Земля, земля моїх батьків”, “Краса і біль України”, “Річки мого дитинства”, “Діти – за врятування Землі”. Юні миротворці звітувались, обмінювались досвідом роботи з питань захисту миру, навколишнього середовища, збереження краси рідної Землі на Всеукраїнських дитячих конгресах “Світ без насильства”, “Живи, Земле!”.

Вже традицією стало проведення дитячого фестивалю учнівських миротворчих об’єднань. Вони брали участь у чотирьох різних за тематикою фестивалях – “Заради миру”(1994 р.), “У нас друзі на всій планеті” (1996 р.), “Коли ти любиш рідний край” (1997 р.), “Всі діти мають право”(2000 р).

7 травня 2003 року на базі ЗНЗ № 13 відбулося засідання Асамблеї миротворчих учнівських та студентських об’єднань “*Жити в гармонії з собою і навколишнім світом*”, а 18 листопада 2003 року – Форум “*Обнімемо Землю красою і любов’ю*”, присвячений Міжнародному дню толерантності та Міжнародному дню студента, метою яких було формування планетарного світогляду молоді, об’єднання зусиль на утвердження толерантності та взаєморозуміння, а також розвиток миротворчих навичок.

Головними організаторами Асамблеї та Форуму виступили кафедра теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету, обласний відділ Управління освіти Рівненського виконавчого комітету.

В засіданнях Асамблеї та Форуму взяли активну участь студенти – члени науково-дослідного об’єднання „Миротворець” РДГУ з програмою „Заради миру на Землі” (*Керівник – Безкоровайна О.В.*), в якій висвітлювали питання виховання підростаючого покоління на принципах педагогіки толерантності, формування планетарної свідомості, гуманізму і ненасильства, оптимізації міжнаціонального і культурного спілкування.

Юні миротворці представили різні за своєю тематикою програми, в яких висвітлювали досвід виховної роботи, новітні технології впровадження різних ефективних форм і методів роботи з виховання учнівської молоді на засадах миру, толерантності, творення, взаєморозуміння та міжнародного співробітництва.

21 червня 2004 р. у кіно-клубі Національного університету “Кієво-Могилянська академія” відбулася молодіжна конференція „Служіння заради миру”. На конференції проходило урочисте нагородження переможців Всеукраїнського конкурсу учнівських та студентських проектів “Служіння заради миру”, серед яких був і Рівненський державний гуманітарний університет.

З метою поширення досвіду впровадження проектів “Служіння заради миру” проводився студентський проект науково-дослідного об’єднання Рівненського державного гуманітарного університету “Всі ми діти твої, Україно!” в номінації “Сприяння діалогу між різними расами, народами, культурами”. Проект було релізовано протягом березня – травня 2004 року.

Проект передбачав орієнтацію студентської молоді на розуміння перспектив мирного розвитку дитячого і молодіжного співробітництва, полікультурного сприйняття навколишньої дійсності, збагачення знань молоді з питань політичного, економічного та культурного життя представників інших народів, поваги до їх цивілізацій, культур, моральних цінностей, укладу життя. Учасники проекту відвідали недільну польську школу, яка функціонує при гуманітарній гімназії. Як друга іноземна мова – польська – вивчається в ЗНЗ № 15. При польському національному товаристві діє аматорський дитячий танцювальний колектив “Білий орел”. Щодо розвитку культур національних меншин в м.Рівне щорічно проводиться традиційний тиждень польської культури. 22-23 травня 2004 року учасники проекту взяли участь у першій Волинській майовці, яка проходила до року Польщі в Україні.

Співпрацює товариство польської культури з Гоцанською гімназією №1, Європейським університетом, Рівненським інститутом слов’янознавства, має міжнародні зв’язки з Чехією, Угорщиною, Німеччиною. Студенти, учасники проекту налагодили дружні зв’язки з Шкільним європейським клубом “Пліч-о-пліч з Європою” НВО № 12), брали участь в його презентації. Клубівці з 23 квітня по 1 травня перебували в Польщі в

об'єднанні загальноосвітніх шкіл ім. І.Я.Падеревського в Ласк-Колумні.

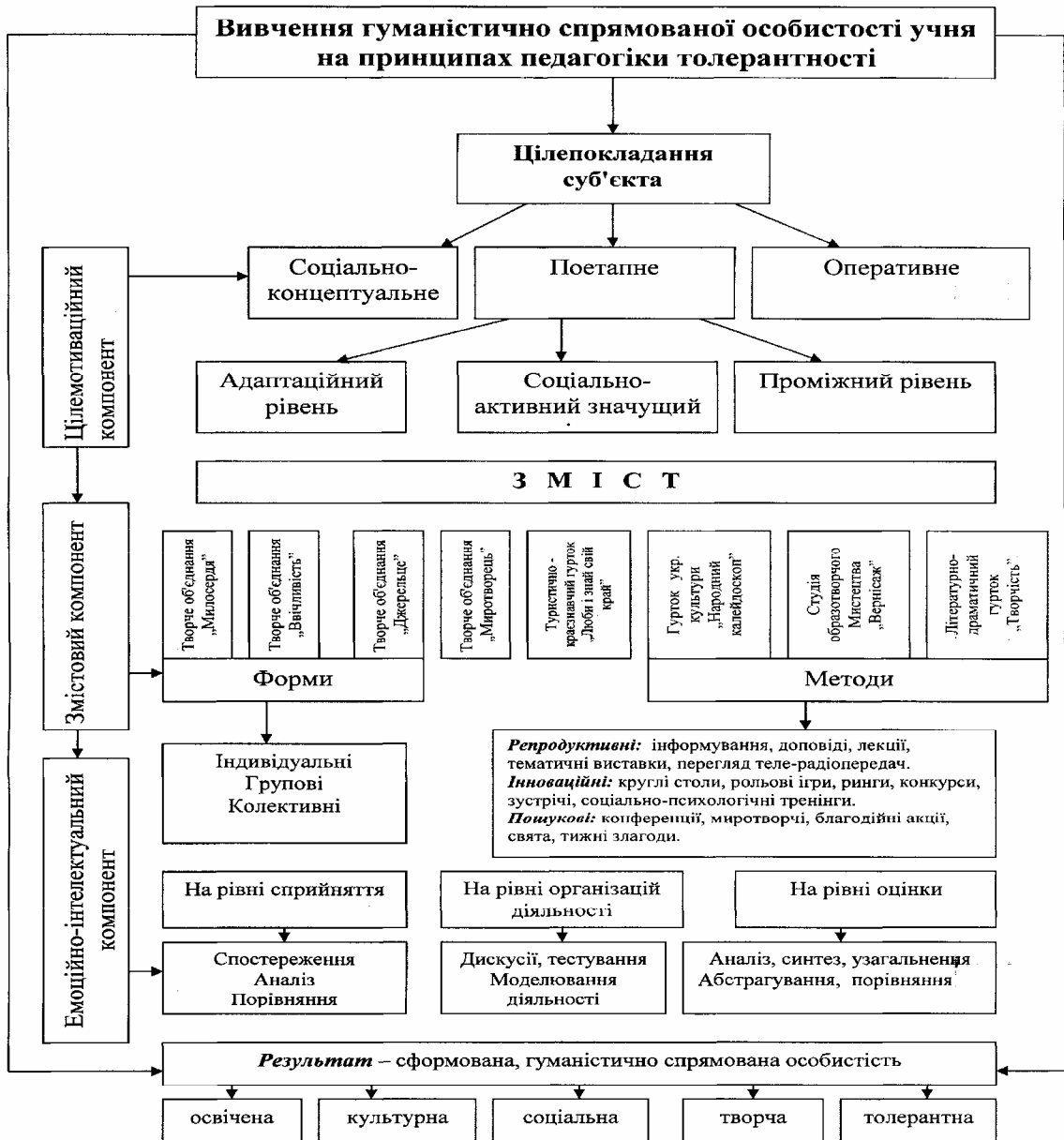
Студенти ознайомилися з колекцією полоніки з фондів Рівненського обласного краєзнавчого музею.

Одним з важливих етапів проекту була участь учнів та студентів Рівненського державного гуманітарного університету в інтерактивному Форумі SEN по обговоренню питання “Україна – Франція: історичні корені культурних зв'язків, перспективи їх впливу на шлях України в Європейський Союз”, який проводився в рамках програми заходів “Французька весна в Рівному” (01-30 квітня) Рівненською обласною організацією “Французький Альянс”.

Конкурс показав актуальність окреслених проблем суспільства та необхідність їх вирішення добродійними конкретними діями молоді заради збереження нашого мирного Дому. Планується проведення таких конкурсів щорічно.

Новий навчальний рік розпочався першим в Україні проектом – „Естафета Миру – Світочі Миру Європи”, у якому взяли активну участь шкільні клуби миру м.Рівного та члени науково-дослідного студентського об'єднання “Миротворець” РДГУ. Конкурс пошукових робіт молоді направлений на пошук історичних сторінок миролюбних дій славетних діячів та відомих організацій – Лауреатів Премії Миру ЮНЕСКО за 20 років її існування. Готуючись до вступу до Європейської спільноти, учнівська молодь пізнає кращі взірці служіння Миру та добродійних прикладів миролюбної політики Європейських держав. Кінцевим результатом Конкурсу передбачається створення Українського Музею Культури Миру, відкриття якого відбудеться під час проведення 6-ої Звітно-виборчої конференції Руху „Педагоги за мир та взаєморозуміння” на честь його 15-річчя. Кращі автори робіт будуть запрошені до участі в Міжнародній зустрічі Всесвітньої мережі музеїв Миру в Іспанії та нагороджені організаторами.

Рис. 1. Модель вивчення рівня гуманістично спрямованої особистості учня на принципах педагогіки толерантності

Аналіз результатів і оцінка ставлення старших учнів до різних форм виховної роботи з формування толерантної особистості показали, що вони є продуктивними і сприяють розвитку її інтелектуальних і духовних потреб. Це виявляється у тому, що, по-перше, участь школярів у практичній діяльності передбачає напружену розумову діяльність з усіма властивими їй компонентами: вміння самостійно формулювати завдання, розвиваючи при цьому здатність використовувати знання в інших умовах, знаходити потрібну інформацію, швидко орієнтуватися в ситуації, критично аналізувати, самостійно і логічно мислити, тактовно і толерантно вести дискусії. По друге, школярі вчать самостійно брати участь у вирішенні найгостріших проблем сучасності, використовуючи при цьому найрізноманітніші, нестандартні методи. По-третє, виховні заходи відбуваються у неформальній обстановці яка сприяє тому, що розмови проходять у відвертій та довірливій атмосфері. Окрім того, цими заходами не передбачена оцінка діяльності учнів, за винятком похвали чи заохочення, а це сприяє тому, що у сучасних школярів з'являється більше умов для самореалізації, і особливо для тих учнів, які відчувають страх перед оцінюванням на уроках. По-четверте, такі форми роботи носять демократичний характер: підлітки колективно планують заходи, визначають їх зміст та характер, організують і проводять дискусії, при цьому опосередковано залучаючи до такої роботи навіть тих учнів, які не відзначаються особливою активністю та ініціативністю. Запропоновані нами форми роботи сприяють розвитку і утвердженню в особистості сучасного підлітка уміння толерантно ставитись до інших людей, виявляти чуйність, довіру, терпіння, альтруїзм та емпатію, вчать розуміти і поважати думки, погляди, життєві позиції інших людей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Амонашвілі Ш. О. Школа життя // ПАН – Україна. – 2002. – 9 листопада.
2. Всеукраїнський конкурс учнівських та студентських миротворчих проєктів „Служіння заради миру” // Освіта України. – 20 лютого 2004. – № 14. – С. 7.
3. Кратный психологический словарь./Сост. Л. А. Карпенко, под. Ред. А. В. Петровського, М. Т. Ярошевського. – М., Политиздат, 1985. – С. 441.
4. Національна доктрина розвитку освіти // Освіта України. – 2002. – С.4.
5. Степанов О.П. Як виховувати толерантність? // Народна освіта. – 2001. – №9. – С.91-97.

Резюме. Стаття присвячена актуальній проблемі виховання толерантності у підлітків і студентів вищих навчальних закладів, проаналізовано стан проблеми в психолого-педагогічній літературі, нетрадиційні форми і методи, сутність організації і проведення ефективного виховання учнів через роботу шкільних клубів миру.

Ключевые слова: толерантність, педагогіка толерантності, умови ефективності виховання толерантної особистості, шкільні клуби миру, миротворчі акції.

Summary. The article is devoted to the current problem of the tolerance upbringing juveniles and students of the higher educational establishments. In the process of research work this problem's development in it's historical is analyzed. Psychological and pedagogical conditions of it's upbringing are investigated, analysis of non-tradition forms and methods of organisation and carrying out of effective education by the work of school „Clubs of Peace”.

Key words: tolerance, pedagogical tolerance, effective conditions of tolerant personality upbringing, school „Club of Peace”, peaceful actions.

Одержано редакцією 01.09.2005

УДК:37.034

Н.С. ХАМЕДЮК

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИХОВАННЯ ГУМАНІСТИЧНО СПРЯМОВАНОЇ ОСОБИСТОСТІ УЧНЯ НА ПРИНЦИПАХ ПЕДАГОГІКИ ТОЛЕРАНТНОСТІ

Резюме. У статті здійснено аналіз теорії і практики виховання гуманістично спрямованої особистості учня на принципах педагогіки толерантності, розкрито технологію вивчення рівня гуманістичної спрямованості особистості та її поетапну реалізацію.

Ключові слова: гуманістична спрямованість, особистість, толерантність, цінності, гуманізм, гуманістичне виховання.

Постановка проблеми. Розбудова системи освіти, її докорінне реформування мають стати основою відтворення інтелектуального, духовного потенціалу народу, виходу вітчизняної науки, техніки і культури на світовий рівень, національного відродження, становлення державності та демократизації суспільства в Україні.

Фундаментальні зміни в житті людського співтовариства, які відбуваються на сучасному етапі розвитку суспільства і стосуються життєвоважливих інтересів всього людства і кожного індивіда, висунули на перший план проблеми виховання в молодого покоління почуття миролюбства, гуманізму, дружби і толерантності. Сам характер цих проблем зумовлює безальтернативність їх вирішення, що неможливо без становлення нового світогляду, гуманітарної свідомості людей, зокрема, школярів, яким і доведеться в недалекому майбутньому знаходити практичні шляхи вирішення вищезазначених проблем.

Виховання толерантності в шкільній практиці включає проблеми, які можна об'єднати в такі основні напрямки: спілкування учня в сім'ї; стосунки учня в шкільному колективі (спілкування з однолітками, ставлення до вчителів); взаємовідносини учня з оточуючими (дорослими, ровесниками,

Крім того, виховання в душі толерантності у сучасній школі сприяє розвитку в молоді здібностей до незалежного мислення, критичної оцінки. Підвищенню інтелектуального рівня, формуванню високих моральних якостей і критеріїв, і таких важливих рис гуманістично спрямованої особистості як: готовність приймати чужу думку; повага людської гідності; повага прав інших; визнання різноманіття і рівності інших; терпимість до чужих думок, вірувань, поведінки; відмова від домінування, заподіяння шкоди і насильства.

Перед сучасною школою стоїть важливе завдання формування толерантних стосунків між вчителями та учнями, що сприятиме формуванню таких же стосунків між самими учнями і стосунків учнів з іншими людьми. Розв'язання цього завдання можливе за умов: толерантності самими педагогами; глибокого знання і розуміння сутності процесу виховання, забезпечення толерантного ставлення до учнів з боку вчителів; поширення теоретичних знань, формування практичних умінь і навичок толерантного спілкування учнів.

Актуальність проблеми педагогіки толерантності в сучасних умовах розвитку, теоретична і практична значимість зумовило вибір теми дослідження „Виховання гуманістично спрямованої особистості учня сільської школи на принципах педагогіки толерантності”.

Дослідно-експериментальна робота сприяла пошуку визначенню основних педагогічних умов та шляхів підвищення ефективності виховання гуманістично спрямованої особистості, стимулюванню зусиль педагогічного та учнівського колективів на вироблення єдиних вимог до особистості кожного учня, розвиток

ЗМІСТ

<i>Переднє слово ректора РДГУ Постоловського Р.М.</i>	3
<i>Дем'янюк Т.Д.</i> Інноваційна діяльність кафедри теорії і методики виховання	4
<i>Лісова С.В.</i> Сучасні тенденції модернізації національних систем освіти: пошук і перспектива	13
<i>Безкорвайна О.В.</i> Гуманістичні ціннісні орієнтири як основа формування толерантної особистості сучасного підлітка	17
<i>Хамедюк Н.С.</i> Актуальні проблеми виховання гуманістично спрямованої особистості учня на принципах педагогіки толерантності	23
<i>Рабченюк Т.С.</i> Особливості виховання обдарованої дитини в сучасному навчальному закладі	27
<i>Матюхіна Н.В.</i> Розвиток творчої обдарованості учнів у процесі навчально-виховної діяльності вчителя	32
<i>Дем'янюк Б.П.</i> Формування наукового світогляду школярів при викладанні фізики у сучасній школі	36
<i>Дем'янюк Т. Д., Камінська Є. І.</i> Духовно-моральний розвиток особистості учня в умовах діяльності української національної „школи – родини”	39
<i>Черній А.Л.</i> Організаційно-педагогічні засади виховного процесу в організації пласт	44
<i>Сойчук Р.Л.</i> Контрасти американської системи виховання	46
<i>Тимошук Н. С.</i> Оновлення змісту та організації процесу особистісно орієнтованого виховання таршокласників у позакласній роботі	49
<i>Пилипей О.В.</i> Використання інтерактивних методик в навчально-виховній роботі вчителя-словесника	54
<i>Назаренко Г.А.</i> Культура міжетнічних відносин старшокласників: результати констатуючого етапу ксперименту та завдання виховної діяльності	58
<i>Чернишина В.М.</i> Формування ціннісних орієнтацій в системі діяльності педагогічного колективу	63
<i>Кириленко С.В.</i> Громадянська відповідальність як показник сформованості культури здоров'я	67
<i>Косарєва Н.І.</i> Формування духовності особистості на засадах цінностей українського народу	70
<i>Павелків О.М.</i> Формування в учнів інтересу до підприємницької діяльності у процесі оволодіння економічним розрахунком	73
<i>Павелків Р.В.</i> Експериментальне вивчення особливостей самостійності сучасних молодших школярів	76
<i>Оржеховська В.М.</i> Превентивна педагогіка – наука пізнання	80
<i>Левківський М.В.</i> Соціальна зрілість старшокласників (підходи до формування)	85
<i>Нечипорук Л.І.</i> Формування ноосферної моральної позиції старшокласників	87
<i>Кукалець М.В.</i> Дидактичні аспекти підготовки учнів до засвоєння навчального матеріалу	91
<i>Гавлітіна Т.М.</i> Завдання і зміст національно-патріотичного виховання підлітків в позашкільних навчальних закладах	95
<i>Кособуцька Г.П.</i> Кредитно-модульна система: завдання, пошук, результати у вищому навчальному закладі	98
<i>Наумчук Г.І.</i> Духовність і формування особистості майбутнього вчителя	103
<i>Дупак Н.В.</i> Зарубіжний досвід розробки стандартів професійної освіти	107
<i>Красовська О.О.</i> Естетична освіта студентів педагогічного факультету	113
<i>Крижановська Т.І.</i> Шляхи оновлення професійної підготовки музикантів-педагогів у курсі “історія музики”	116
<i>Петренко О.Б.</i> Громадянська спрямованість діяльності українських просвітительок кінця ХІХ – початку Х ст.	119
<i>Федорченко Т.Є.</i> Проблеми ненасильства в контексті дитячої безпритульності	122
<i>Габова Л.І.</i> ВІЛ/СНІД як чинник погіршення репродуктивного здоров'я неповнолітніх	125
<i>Піддубник В.Г., Якимчук С.Н.</i> Основи роботи з вокальним ансамблем	128
<i>Graca Tadeusz</i> Etapu kształtowania umiejętności w kształceniu zawodowym	132
<i>Рабченюк Т.С.</i> Індивідуальне навчально-дослідне завдання як вид самостійної роботи студента творчого характеру	135
<i>Ціпан Т.С.</i> Громадське виховання в умовах дитячо-юнацького руху: історичний аспект	141
<i>Якимчук М.Ю.</i> Особливості навчання і виховання обдарованих дітей	148
<i>Відомості про авторів</i>	152

Наукове видання

ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ, ФОРМ ТА МЕТОДІВ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Збірник наукових праць

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 32

Заснований у 1996 р.

Редактор збірника *Дем'янюк Т.Д.*

Відповідальний за підготовку збірника до видання *Янцур М.С.*

Технічний редактор *Кравчук В.Ю.*

Комп'ютерна верстка *Лазарчук В.В.*

Здано до набору 12.09.2005 р. Підписано до друку 30.09.2005 р.
Формат 60x84 1/8. Папір офсетний № 1. Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.
Ум. друк. арк. 22,86. Обл. вид. арк. 23,19. Замовлення № 1/6. Наклад 120

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31
Рівненський державний гуманітарний університет,
кафедра професійної педагогіки і трудової підготовки (к. 98, тел. 22-11-18)

Віддруковано в редакційно-видавничому відділі
Рівненського державного гуманітарного університету
33028 м. Рівне, вул. С.Бандери, 12, тел. 26-48-83

О – 59 **ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ, ФОРМ ТА МЕТОДІВ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ
В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ: Збірник наукових праць. Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 32. – Рівне:
РДГУ, 2005. – 155 с.**

ISBN 966 – 7281 – 08 – 3.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем педагогіки, дидактики, історії педагогіки, теорії і методики виховання дітей та учнівської молоді в закладах освіти.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, вихователів, учителів, керівників загальноосвітніх навчальних закладів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

УДК: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

ББК 74.20